

Over de taal van Nieuwleusen

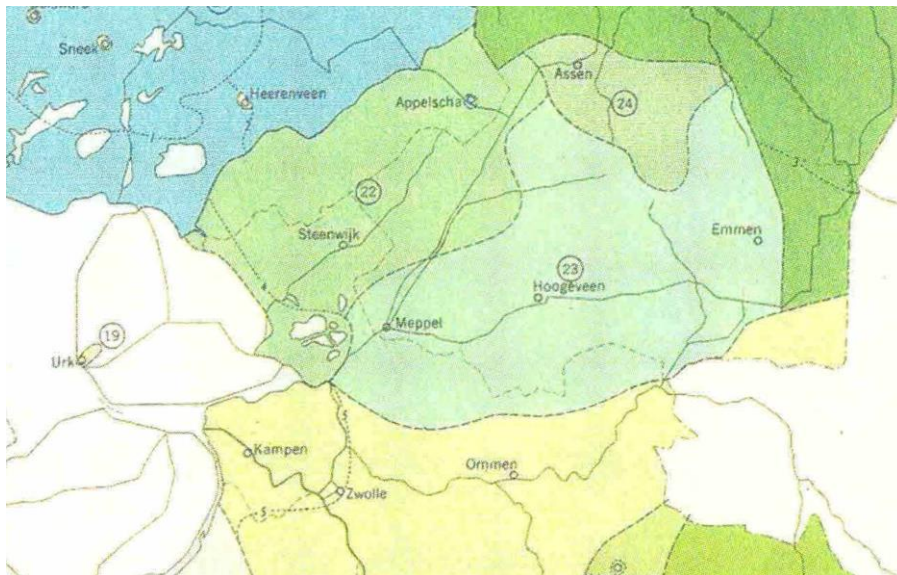
De taal van Nieuwleusen: Zuiddrents/Sallands

Hieronder is een klein gedeelte van de streektaalkaart te zien die Jo Daan in 1968 tekende voor de *Atlas van Nederland*. Het groene gebied met nr. 22 is het gebied waar Stellingwerfs gesproken wordt, in gebied 23 (ook groen) Zuiddrents.

Let wel: het Stellingwerfse gebied omvat niet alleen de Friese Stellingwerven maar loopt door in Noordwest-Overijssel tot aan het Meppelerdiep; het Zuiddrents is ook grensoverschrijdend: ook het Staphorsts hoort erbij.

In het lichtgele gebied, waarin Kampen, Zwolle en Ommen als plaatsen worden genoemd, wordt een variant van het Nedersaksisch gesproken die Daan Gelders-Overijssels noemde, en waarvoor we in Overijssel we meestal de term Sallands gebruiken.

Nieuwleusen ligt min of meer op de grens tussen het Sallandse en het Zuiddrentse gebied.

Wat houdt dat in, dat het *Ni'jluzigers* een grensgeval is?

Een van de kenmerken van het Sallands is dat de verkleinwoorden gemaakt worden met klinkerwisseling. Dat was voor Jo Daan het criterium op grond waarvan zij de grens tussen het Sallands (Gelders-Overijssels) en het Zuiddrents heeft getrokken.

Sallands	Zuiddrents	Nederlands
<i>hond – huntien</i>	<i>hond - hontien</i>	<i>hond – hondje</i>
<i>kop – köppien</i>	<i>kop - koppien</i>	<i>kop – kopje</i>
<i>zak – zäkkien</i>	<i>zak – zakkien</i>	<i>zak – zakje</i>

In Nieuwleusen worden de verkleinwoorden soms wel met klinkerwisseling gevormd, soms ook niet. Voor het *Woordenboek van Overijssel* gaven de informanten onder andere de

volgende verkleinwoorden op. N.B.: klinkerwisseling komt alleen bij achterklinkers voor, dus niet bij *ie, uu, ee, eu, öö* en de korte tegenhangers ervan.

met klinkerwisseling:

puppien bij *poppe* 'pop'
trössie bij *trosse* 'tros'
knöppie bij *knoppe* 'knop'

zonder klinkerwisseling:

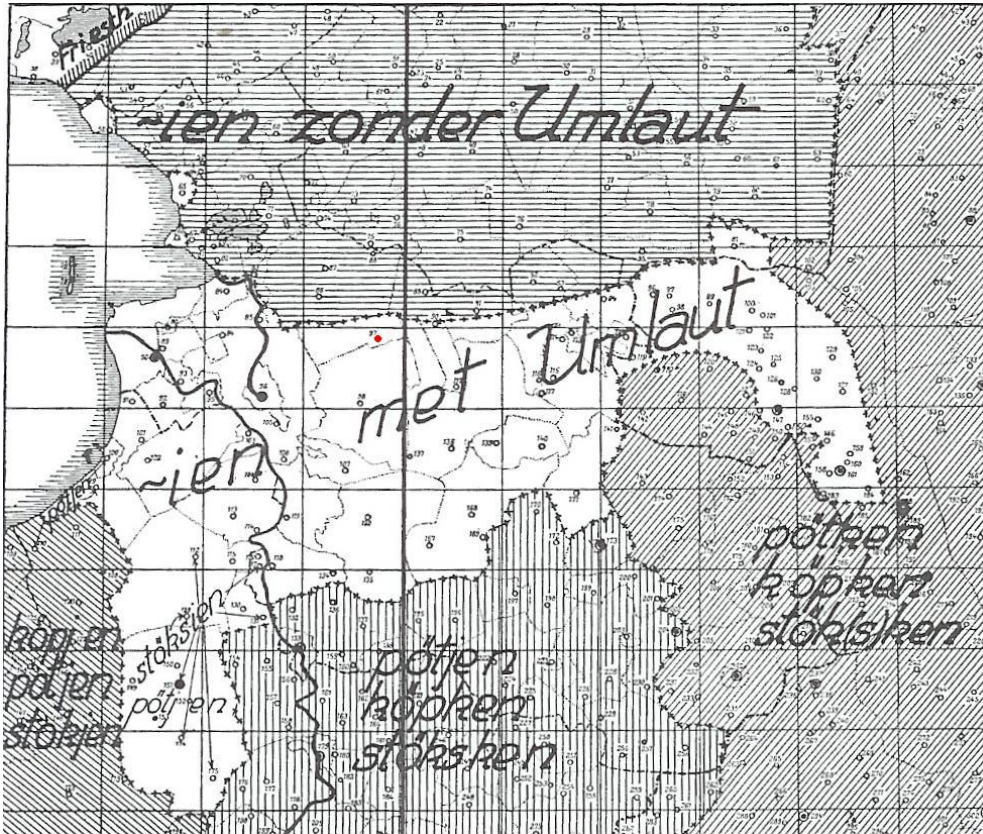
sloffie bij *sloffie* 'slof'
doekie bij *doek*
taofeltie bij *taofel* 'tafel'

zowel met als zonder klinkerwisseling komen voor:

droevies, drufies bij *droeve* 'druif'
sni'jklokkies, sni'jklökkies bij (*sni'j*)klokke

Op de kaart die G.G. Kloeke in 1926 van de verkleinwoorden in Overijssel tekende, en die hieronder is afgedrukt, ligt Nieuwleusen nog in het Sallandse gebied, d.w.z. het gebied waarin de verkleinwoorden met klinkerwisseling of umlaut worden gevormd. De rode stip op de kaart is Nieuwleusen.

Vergeleken bij de situatie van toen is de taal van Nieuwleusen dus wat "Drentser" geworden.

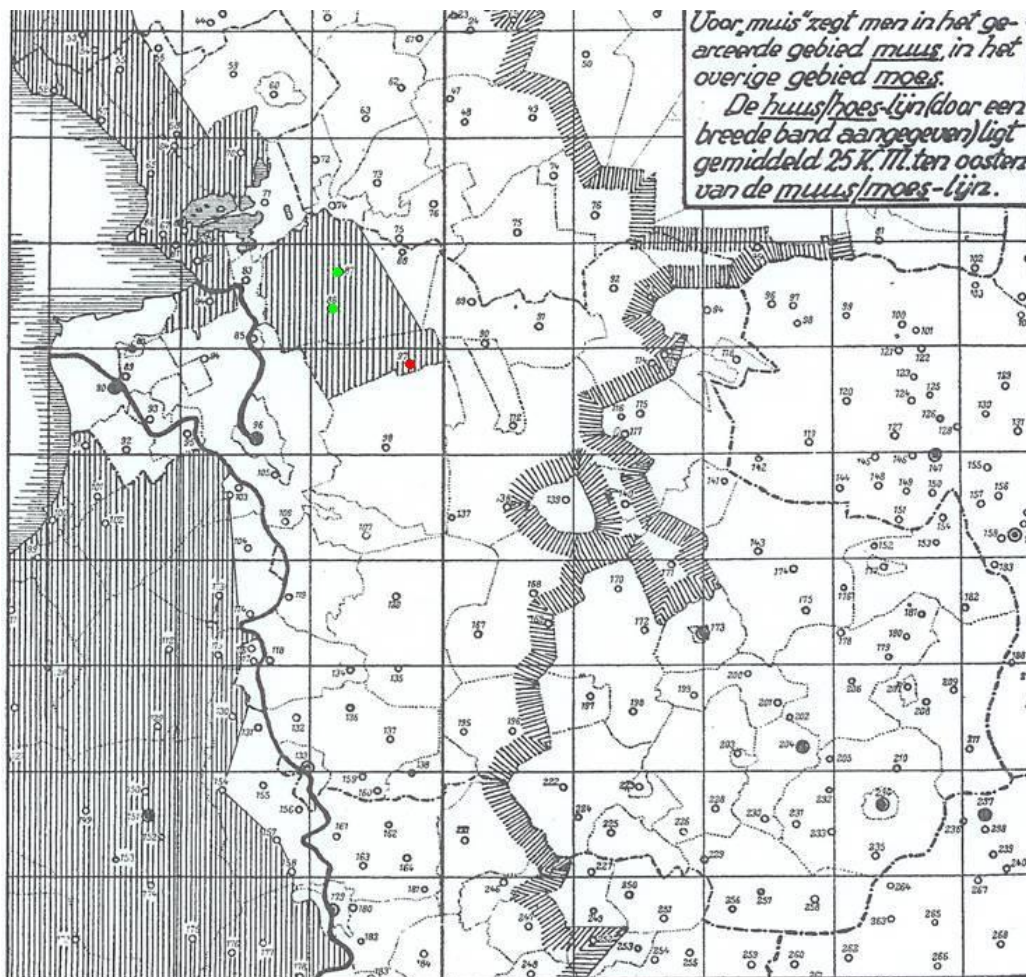

In "De verkleinwoorden". Uit: Kloeke, G.G., 'De taal van Overijssel.' In: Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), Overijssel. Deventer 1931, p. 825.

In Nijluzen hebt ze wel es een muus in et huus

Staphorst en omgeving is een gebied waar volgens G.G. Kloeke in 1931 *muus* werd gezegd voor 'muis', terwijl in het gebied eromheen *moes* werd gehoord. Dat is te zien op het hierbij afgebeelde kaartje van G.G. Kloeke uit 1931. Staphorst en Rouveen zijn aangegeven door groene stippen.

Ook Nieuwleusen hoorde in de tijd dat Kloeke het kaartje tekende, bij dat *muus*-gebied: de rode stip is Nieuwleusen.

Huus-hoes/ muus-moes-kaart van G.G. Kloeke. Uit: Kloeke, G.G., 'De taal van Overijssel.' In: Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), Overijssel. Deventer, p. 840.

Hoe is de situatie vandaag-de-dag? In Staphorst en Rouveen zegt men nog steeds *muus* (zie ook de info-pagina van Staphorst op deze site). En in Nieuwleusen?

De informanten van het *Woordenboek van Overijssel* gaven op: *muus*, *vleermuus*, *muzenstatties*, *muzenoorties*, *beschute met musies*, en: *as de kat van huus is mauwt de muzen*. De hele tijd de vorm met *uu* dus, en nooit met *oe*.

Nieuwleusen ligt dus nog altijd in het Staphorster *muus*-gebied.

De verkleinwoorduitgang *-dien*

In Nieuwleusen komt na woorden op *-el, -en, -er* de verkleinwoorduitgang *-die(n)* voor, naast *-tie(n)*. De uitgang *-die* wordt in het Drents in dergelijke woorden ook gehoord, maar is in het Sallands niet gebruikelijk.

Enkele voorbeelden uit het Ni'jluzigers:

appeldie 'appeltje', *knobbeldie* 'knobbeltje', maar ook: *wörtelties, kereltien*;
kettendien 'kettinkje', maar ook: *lanteerntie*;
flinsterdien 'dunne boterham', maar ook: *opdondertie, naozomertie*.

Uit de woordenschat van Nieuwleusen

Wat denkt u dat de volgende woorden en zinnestjes betekenen:
(de oplossing vindt u aan het eind, na *Verder lezen/studeren*)

1. *Bij oens kribben de kiender weinig.*
2. *Wi'j hadden kreuzies en roggeproemen.*
3. *Ie kriegt d'r boekzeerte van.*
4. *Staorig an gunge wi'j met de ballon onderuut.*
5. *A-j oe ummedreit zie-j wie d'r achter oe stiet.*

Verder lezen/studeren

De woorden en zinnen die in dit stuk zijn genoemd, komen uit de database van het *Woordenboek van Overijssel*. Daarin zijn dus behoorlijk wat gegevens te vinden over de taal van Nieuwleusen.

In de jaren 1978-1981 heeft dr. H. Bloemhoff (toen nog drs.), als wetenschappelijk medewerker verbonden aan de IJsselacademie, een schriftelijke enquête in het hele werkgebied van de Academie opgezet, waarbij woorden/klanken zijn afgevraagd, maar ook werkwoordvormen, verkleinwoorden, meervouden en zinsconstructies.

Dat is ook voor Nieuwleusen gedaan. Het verzamelde schriftelijke taal materiaal, dat ook in de computer is ingevoerd, is voor belangstellenden te raadplegen.

Een beknopt woordenboekje verscheen in 2006 van de hand van A.C.M. Schoemaker-Ytsma: *Zo zegge wi'j det, van A tot Z! Woorden en gezegdes in het dialect van Nieuwleusen*. Nieuwleusen (in eigen beheer). Een aanvulling hierbij verscheen in 2009.

De taal van Nieuwleusen komt ook aan de orde in Kloeke, G.G., 'De taal van Overijssel.' In: Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), *Overijssel*. Deventer, p. 820-851.

Verhalen en gedichten in de taal van Nieuwleusen zijn onder meer geschreven door Klazien Bijker-van Hulst en Aartje Schoemaker-Ytsma. Zie daarvoor

Bartels-Martens. G., *Een rondje Nieuwleusen. Een bescheiden rondgang door de literatuur en geschiedenis van Nieuwleusen*. Kampen (IJsselacademie) 1997.

Oplossingen:

1. Bij ons kibbelen de kinderen weinig
2. Wij hadden kleine ronde pruimpjes en dikke ronde pruimen
3. Je krijgt er buikpijn van
4. Langzaamaan gingen we met de ballon naar beneden
5. Als je je omdraait zie je wie er achter je staat